

F 1510

X. Mikołaj Bilinski

Katechizm Mały

Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego

X. JAN PIOTROWSKI.

KATECHIZM MAŁY

D L A

UCZNIÓW

Wyznania Rzymsko-Katolickiego

Kościola

NAPISANY

przez

X. Mikołaja Bilńskiego.

PŁOCK

w Drukarni Edwarda Pauli.

1865.

Książkę pod tytułem: „KATECHIZM MAŁY” dla Uczniów Szkół Elementarnych Rzymsko-katolickiego wyznania” odczytałem, a znalazłszy w niej naukę zgodną we wszystkim z nauką Kościoła Śgo, użyteczną i godną druku bydz sądzę. —

w Płocku dnia 26 Czerwca 1865 r.

X. Felix Motyliński,

Prałat Archid. Katedr. Płocki, Sędzia Surrogat Konsyst.
i Cenzor ksiąg duchownych w Diecezyi Płockiej.

F. 1510

Imprimatur. Płock d. 28 Juni 1865.

Vincentius Epp. Ploc.

Wolno drukować, pod warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po wydrukowaniu, prawem przepisanej liczby egzemplarzy.

w Warszawie dnia 1 (13) Lipca 1865 roku.

Cenzor, J. A. ROGALSKI.

WSTĘP.

- P. Na co Pan Bóg człowieka stworzył?
O. Na to: aby Pana Boga znał, Jemu wiernie służył, a po śmierci żywot wieczny otrzymał.
P. Jakim sposobem tego wszystkiego nauczyć się możemy?
O. Tego wszystkiego nauczyć się możemy, gdy się uczymy katechizmu.
P. Co jest katechizm?
O. Katechizm, jest to krótki wykład religii chrześcijańskiej.
P. Odmów to wszystko, w czym się zawiera wykład nauki chrześcijańskiej?
O. W Imie Ojca † i Syna † i Ducha † Świętego † Amen.

Modlitwa Pańska.

Ojcze nasz, któryś jest w niebieszech. Święć się Imię twoje. Przyjdź królestwo twoje. Bądź wola twoja, jako w niebie tak i na ziemi. Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj. I odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom. I nie wódz nas na pokuszenie. Ale nas zbaw odezłego. Amen.

Pozdrowienie Anielskie.

Zdrowaś Maryja, łaski pełna, Pan z tobą, błogosławionaś Ty między niewiastami: i błogosławion Owoc żywota twojego Jezus. Święta Maryja Matko Boża, módl się za nami grzesznymi, teraz i w godzinę śmierci naszej. Amen.

Skład Apostolski.

Wierzę w Boga Ojca wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi. I w Jezusa Chrystusa Syna Jego jedy-

nego Pana naszego: który się począł z Ducha Świętego, narodził się z Maryi Panny; umęczon pod Pontskim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion. Zstał do piekłów, trzeciego dnia zmartwychwstał. Wstał na niebiosa, siedzi na prawicy Boga Ojca Wszchemogącego. Z tamąd przyjdzie, sędzić będzie żywych i umarłych. Wierzę w Ducha Świętego. Święty kościół powszechny. Świętych obcowanie. Grzechów odpuszczenie. Ciało zmartwychwstanie. Żywot wieczny. Amen.

Dziesięć Przykazań Boskich.

Jam jest Pan Bóg twój, którym cię wywiódł z ziemi Egipskiej z domu niewoli.

1. Nie będziesz miał Bogów cudzych przedemną.—
2. Nie będziesz brał Imienia Pana Boga twego na daremno.—
3. Pamiętaj, abys dzień święty święcił.—
4. Czcij ojca twego i matkę twoją.—
5. Nie zabijaj.—
6. Nie cudzołoż.—
7. Nie kradnij.—
8. Nie mów przeciwko bliźnemu twemu fałszywego świadectwa.—
9. Nie pożądaj żony bliźnego twego.—
10. Nie będziesz pragnął domu jego, ani sługi, ani służebnicy, ani wołu, ani osła, ani żadnej rzeczy, które jego są.—
1. Będziesz miłował Pana Boga twego, z całego serca twego i z całej duszy twojej, i z całej myśli twojej—
2. Bliźnego twego jak siebie samego.

Pięć Przykazań kościelnych.

1. Dni święte postanowione od kościoła Bożego święcić.—
2. Mszy świętej i kazania w każde święto z uszanowaniem słuchać.—
3. Posty nakazane od kościoła Bożego zachować.—
4. Przynajmniej raz w rok około Wielkiéjnoey spowiadać się i komunikować w własnej parafii, albo w innej za dozwoleńiem własnego Pastora.—
5. Dziesięciny kościelne wiernie Pasterzom swoim oddawać.

Siedm Sakramentów Świętych.

■ Pierwszy: Chrzest— drugi: Bierzmowanie— trzeci:

Ciało i krew Jezusa Chrystusa— czwarty: Pokuta— piąty: Kapłaństwo— szósty: Małżeństwo— siódmy: Ostatnie olejem świętym namaszczenie.

Pięć kondycyj do sakramentalnej pokuty.

Pierwsza: Rachunek sumienia— druga: Żal za grzechy— trzecia: Mocne postanowienie więcej nie grzeszyć— czwarta: Szczera spowiedź— piąta: Zadosyć uczynienie.

Cztery Prawdy, które każdy człowiek powinien wiedzieć i wierzyć pod utratą zbawienia.

1. Że jest Bóg— 2. Że jest sprawiedliwy— 3. Że jest jeden Bóg we trzech osobach— 4. Że Syn Boski stał się człowiekiem dla naszego zbawienia.

Grzechy przeciw Duchowi Świętemu.

1. Rozpacz o zbawieniu— 2. Zbytńia ufność o témże zbawieniu— 3. Sprzeciwiać się uznaney prawdzie— 4. Zazdrość miłości braterskiej— 5. Zatwardziałość w grzechu— 6. Zaniedbanie pokuty aż do śmierci.

Grzechy wołające o pomstę do Boga.

1. Dobrowolne zabójstwo— 2. Grzech sodomski— 3. Ukrzywdzenie ubogich, wdów i sierot— 4. Zatrzymanie robotnikom zapłaty.

Siedm grzechów głównych.

Pycha, Łakomstwo, Nieczystość, Gniew, Zazdrość, Obżarstwo, Lenistwo w służbie Bożej.

Siedm cnót przeciw grzechom głównym.

Pokora, Szczodroblivość, Czystość, Cierplivość, Łaskawość, Wstrzemięźliwość, Pobożność.

Uczynki miłosierne co do duszy.

Grzeszących napominać. Nieumiejętnych nauczać.

Powątpiewajacym dobrą radę dawać. Za bliźnich się modlić. Smutne cieszyć. Krzywdy cierpliwie znosić. Nieprzyjaciółom darować.

Uczynki miłosierne co do ciała.

Łaknących nakarmić. Pragnących napoić. Nagich przyodziać. Więźniów wspomagać. Chorych nawiedzać. W dom podróżnych przyjmować. Umarłe pogrzebać.

Cnoty teologiczne.

Wiara. Nadzieja. Miłość.

Rzeczy ostateczne.

Śmierć. Sąd. Piekło. Niebo.

Ośm błogosławieństw Pana Jezusa.

Błogosławieni ubodzy duchem; albowiem ich jest królestwo niebieskie. Błogosławieni oisi; albowiem oni posiadają ziemię. Błogosławieni, którzy płaczą; albowiem oni będą pocieszeni. Błogosławieni, którzy łakną i pragną sprawiedliwości; albowiem oni będą nasyćeni. Błogosławieni miłosierni; albowiem oni miłosierdzia dostąpią. Błogosławieni czystego serca; albowiem oni Boga oglądają. Błogosławieni pokój czyniący; albowiem oni nazwani będą synami Bożymi. Błogosławieni, którzy cierpią prześladowanie dla sprawiedliwości; albowiem ich jest królestwo niebieskie.

Rozdział pierwszy.

O znaku krzyża ś. i modlitwie Pańskiej.

- P. Dla czego czynisz znak krzyża świętego?
 O. 1. Dla tego, że przez ten znak wyznają Tróję Przenajświętszą— 2. Że wszystko robię w Imię Trójcy Przenajświętszej; dla tego też czynię ten znak krzyża ś., gdy wstaję, zacynam modlitwę, albo jaką

- kolwiek robotę— 3. Dla zjednania sobie pomocy i opieki Bożej, jako też odpedzenia czarta.
- P. Dla czego „*Ojcze nasz*” nazywa się modlitwą Pańską?
 O. Bo ją sam Pan Jezus ułożył.
 P. Na ile części dzieli się modlitwa Pańska?
 O. Na wstęp i siedm prośb.
 P. Powiedz wstęp?
 O. Ojcze nasz któryś jest w niebie.
 P. Co rozumiesz przez te słowa „*Ojcze nasz*”
 O. Przez te słowa rozumiem: 1. Że Bóg jest ojcem moim przez stworzenie, utrzymywanie i odkupienie. 2. Że On troskliwie opiekuje się nami i wszystko nam daje. 3. Że wszyscy wspólnego mamy Ojca w niebie, a zatem kochać się powinniśmy jako dzieci jednego Ojca i modlić się jedni za drugich.
- P. Co rozumiesz przez te słowa: „*któryś jest w niebiesiach*”
 O. Przez te słowa rozumiem: 1. Że tam Bóg jaśniej w całym blasku chwały swojej, której także udziela Aniołom i Świętym. 2. Że tam dążyć powinny wszystkie nasze pragnienia, chęci i myśli, bo tam jest nagroda wszystkich prac i cierpień naszych i miejsce prawdziwej szczęśliwości.
- P. Jaka jest pierwsza prośba modlitwy Pańskiej?
 O. „Święć się imię twoje.”
 P. Co rozumiesz przez te słowa?
 O. Rozumiem, że każdy człowiek powinien pragnąć, aby Ojciec niebieski był od wszystkich oczony i wielbiony w uczynkach i mowach, a ubolewać i smuć się, gdy jest przez grzechy obrażany.
- P. Jaka jest druga prośba?
 O. „Przyjdź królestwo twoje.”
 P. O co prosisz w tej prośbie?
 O. Proszę, aby Bóg królował w sercach wszystkich ludzi przez iasną, i abyśmy przez tę iasną otrzymali królestwo niebieskie.
- P. Jaka jest trzecia prośba?
 O. „Bądź wola twoja, jako w niebie tak i na ziemi.”
 P. O co błagasz w tej prośbie?

- O. Aby wszyscy ludzie wypełniali przykazania Boskie tak pilnie, jak Aniołowie w niebie, i we wszystkim zgadzali się z wolą Bożą, przyjmując od Niego z wdzięcznością dobre i złe.
- P. Jaka jest czwarta prośba?
- O. „Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj.”
- P. O co błagasz Boga w tej prośbie?
- O. O wszystko, co potrzebne jest do utrzymania życia i zdrowia tak duszy jako i ciała.
- P. Jaka jest piąta prośba?
- O. „Odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom.”
- P. O co błagasz w tej prośbie?
- O. Błagam o odpuszczenie wszystkich grzechów, wyznając: że i ja odpuszczam wszystkim.
- P. Jaka jest szósta prośba?
- O. „I nie w wódz nas na pokuszenie.”
- P. O co prosisz w tych słowach?
- O. Abyśmy nie byli pogębnieni żadną pokusą, ale wszystkie pokusy do złego zwyciężyli.
- P. Jaka jest siódma prośba?
- O. „Ale nas zbaw odezłego.”
- P. O co błagasz tą prośbą?
- O. O wybawienie od wszelkiego złego, tak doczesnego jak wiecznego.
- P. Co znaczy „Amen”
- O. „Amen” znaczy: niech się tak stanie, jak prosiłem.

Rozdział drugi.

O pozdrowieniu Anielskiem.

- P. Na ile części dzieli się pozdrowienie Anielskie?
- O. Na trzy: na pozdrowienie Archanioła Gabryela; na pozdrowienie s. Elżbiety i na modlitwę; którą kościół do tych pozdrowień dołączył.
- P. Którymi słowy Archanioł pozdrowił Pannę Maryję?
- O. Temi: „Zdrowaś Maryja łaskiś pełna, Pan z Tobą, błogostawionaś Ty między niewiastami.”

- P. Co znaczy to pozdrowienie Anielskie?
- O. Znaczy: że Najświętsza Maryja sama tylko ma pełność łaski Bożej, więcej, aniżeli wszyscy razem Aniołowie i Święci; powtóre: że jest w wyższej chwale i godności nad wszystkich Świętych i Aniołów; po trzecie: że wszyscy ludzie więcej ją czcić powinni, jak Aniołów i Świętych, i onę często pozdrawiać i jej opiece się oddawać.
- P. Które słowa są świętej Elżbiety?
- O. „Błogostawionaś ty między niewiastami i błogostawion owoc żywota twojego Jezus.”
- P. Co znaczą te słowa?
- O. Znaczą: że Jezus Chrystus Bóg prawdziwy wziął ciało z Najświętszej Panny, a przez wzięcie tego ciała, był razem człowiekiem i Bogiem.
- P. Która jest modlitwa kościoła?
- O. „Święta Maryja Matko Boża etc.”
- P. Czego żądasz w tej modlitwie?
- O. Aby Najświętsza Matka Boża była naszą opiekunką, i zawsze się za nami wstawiała u tronu Bożego, szczególnież w godzinę śmierci.

Rozdział trzeci.

O składzie Apostolskim.

- P. Dla czego „Wierzę w Boga” zowiesz składem Apostolskim?
- O. Dla tego, że je ułożyli sami Apostołowie.
- P. Na ile artykułów dzieli się skład Apostolski?
- O. Na dwanaście.
- P. Któryż jest pierwszy artykuł?
- O. „Wierzę w Boga Ojca wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi.”
- P. Co wyznajesz przez ten wyraz „Wierzę”
- O. Przez ten wyraz wyznaję za prawdę nieomylną to wszystko, co się znajduje w tym składzie wiary, i na stwierdzenie tej prawdy, gotów jestem wszystko utracić, wszystko cierpieć i krew przelać, bo tak uczynili święci męczennicy.

- P. Co wyznajesz przez te słowa: „w Boga Ojca wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi”
- O. Wyznaję: że Bóg jest i że to wszystko co Bóg objawił i przez kościół do wierzenia podał, jest nieomylną prawdą, chociaż rozum mój tego pojąć nie może; że jest Wszechmocny, który stworzył niebo i ziemię.
- P. Który jest drugi artykuł?
- O. „I w Jezusa Chrystusa, Syna jego jedyne, Pana naszego.”
- P. Co wyznajesz przez ten artykuł?
- O. Wyznaję: że Jezus Chrystus jest Bóg równy i współistotny z Bogiem Ojcem, Stwórcą nieba i ziemi, i Synem Boga Ojca bez początku.
- P. Który jest trzeci artykuł?
- O. „Który się począł z Ducha ś., narodził się z Maryi Panny.”
- P. Co wyznajesz przez ten artykuł?
- O. Wyznaję: że Syn Boski w czasie połączył się z naturą ludzką, za sprawą Ducha ś. wziął ciało z Panny Maryi, i z niej się narodził.
- P. Który jest czwarty artykuł?
- O. „Umęczon pod Pontskim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion.”
- P. Co wyznajesz przez ten artykuł?
- O. Wyznaję: że Pan Jezus co do natury ludzkiej był umęczony i ukrzyżowany dobrowolnie z miłości rodzaju ludzkiego, umarł, a ciało Jego zostało pogrzebione.
- P. Który jest piąty artykuł?
- O. „Zstąpił do piekiel, trzeciego dnia zmartwychwstał.”
- P. Co wyznajesz przez ten artykuł?
- O. Wyznaję: że dusza Pana Jezusa po rozłączeniu się z ciałem, zstąpiła do odchłani, gdzie były dusze Świętych i oznajmiła im, że je do nieba wprowadzi; powtórę: że dusza Pana Jezusa mocą zjednoczenia z Bóstwem, połączyła się nazad z ciałem dnia trzeciego i dała mu pełność życia, to jest zmartwychwstanie.
- P. Który jest szósty artykuł?

- O. „Wstąpił na niebiosa, siedzi na prawicy Boga Ojca Wszechmogącego.”
- P. Co wyznajesz przez ten artykuł?
- O. Wyznaję: że Pan Jezus po zmartwychwstaniu swoim wstąpił do nieba i posiadał chwałę najwyższą i panowanie na niebie, na ziemi i w piekle.
- P. Który jest siódmy artykuł?
- O. „Z tamąd przyjdzie sędzić żywych i umarłych.”
- P. Co wyznajesz przez ten artykuł?
- O. Wierzę: że Jezus Chrystus przy skończeniu świata przyjdzie w wielkim majestacie sędzić wszystkich ludzi, i wyda wyrok, który się nie zmieni przez całą wieczność na dobrych (żywych) i na złych (umarłych).
- P. Który jest ósmy artykuł?
- O. „Wierzę w Ducha świętego.”
- P. Co wyznajesz przez te słowa?
- O. Wyznaję: iż Duch święty jest Bogiem i Stwórcą wszystkiego, równy Bogu Ojcu i Synowi, i że też sama cześć i chwała należy się Jemu, co Bogu Ojcu i Synowi.
- P. Który jest dziewiąty artykuł?
- O. „Wierzę w święty kościół powszechny, w Świętych obcowanie.”
- P. Co wierzysz przez ten artykuł?
- O. Wierzę: że Pan Jezus ustanowił kościół, i w tym kościele władzę, któraby przez wszystkie wieki i po całym świecie zachowała czystą Boską naukę i pilnie jej całości i nieskazitelności strzegła. (*)

(*) *Kościół dzieli się na tryumfujący, cierpiący i wojujący. Kościołem tryumfującym są Święci w niebie. Kościołem cierpiącym są dusze w czyscu. Kościołem wojującym są wszyscy wierni, żyjący jeszcze na ziemi. — Kościół wojujący dzieli się na nauczający i słuchający. Kościołem nauczającym są Biskupi, połączeni z głową kościoła to jest Papieżem, jako następcy Apostołów. Kościołem słuchającym, są wszyscy inni wierni.*

- P. Co jest kościół wojujący?
- O. Kościół, są to wierni na całym świecie żyjący, mający jedną wiarę, jedno sakramenta, jednego pastora na ziemi widzialnego, a niewidzialnego w niebie Jezusa Chrystusa.
- P. Co wyznajesz przez te słowa „Świętych obcowanie”?
- O. Przez te słowa wyznaje, iż wszyscy wierni na ziemi żyjący zjednoczeni są między sobą i z Świętymi w niebie, i z duszami w czyscu wspólną miłością i wzajemną modlitwą.
- P. Który jest dziesiąty artykuł?
- O. „Grzechów odpuszczenie.”
- P. Co wierzysz przez ten artykuł?
- O. Wierzę: że Pan Jezus dał władzę kościołowi nauczającemu odpuszczania grzechów i kary za grzechy.
- P. Który jest jedenasty artykuł?
- O. „Ciała zmartwychwstanie.”
- P. Co wierzysz przez ten artykuł?
- O. Wierzę: że dusza każdego człowieka wszechmocnością Boga, przed dniem sądnym złączy się znów z swoim ciałem, udzieli mu życie i czucie i nigdy się już od niego nieodłączy, ale razem z nim nagrodę lub karę odbierać będzie.
- P. Który jest artykuł dwunasty?
- O. „Żywot wieczny.”
- P. Co wierzysz przez ten artykuł?
- O. Wierzę: iż dusza gdy się złączy z ciałem żyć będzie wiecznie, to jest bez końca.

Rozdział czwarty.

O Przykazaniach Boskich.

- P. Co znaczą te słowa Boskie: „*Jam jest Pan Bóg twój*”?
- O. Te słowa znaczą: że Bóg oznajmia całemu światu, iż On jest Najwyższym Władcą, Panem nieba i ziemi, i że wszyscy obowiązani są czeić Go i przykazania Jego wypełniać, tak królowie jak poddani, tak panowie jak ubodzy.

- P. Co znaczą te słowa Boskie: „*Którym cię wywiódł z ziemi Egipskiej z domu niewoli*”?
- O. Te słowa znaczą: iż jak Bóg lud żydowski uwolnił z niewoli Egipskiej i z pod władzy Faraona, tak Syn Boski uwolnił naród ludzki z niewoli piekła i z pod władzy szatańskiej.
- P. Co Pan Bóg przez pierwsze przykazanie zakazuje?
- O. Przez pierwsze przykazanie Pan Bóg zakazuje czeić bóstwa pogan, łączyć się do obrzędów religijnych z niewiernymi, zabobonów, czarów, wróżbiarstwa i pogardy religii.
- P. Co Pan Bóg przez to przykazanie nakazuje?
- O. Nakazuje: abyśmy Go czeili jako najwyższego Pana, i hołd Mu oddawali przez wiarę, nadzieję i miłość.
- P. Co Pan Bóg zakazuje przez przykazanie drugie?
- O. Przez drugie przykazanie Pan Bóg zakazuje: wymawiać z płochości, w uniesieniu lub w żartach imię Boże albo Świętych, przysięgać w rozmowach lub w kłamstwie albo z nalogu, jako też bluźnierstwa: to jest: uwłaczać Bogu, Świętym i religii.
- P. Co Pan Bóg przez to przykazanie nakazuje?
- O. Przez to przykazanie Pan Bóg nakazuje: abyśmy imię Boże i Świętych z uszanowaniem wymawiali, przysięgali w rzeczach ważnych i z rozwagą, uwielbiali imię Jego we wszystkich czynnościach i mowach, jako też dochowywali przyrzeczenia i ślubów.
- P. Co Bóg zakazuje przez trzecie przykazanie?
- O. Przez trzecie przykazanie Pan Bóg zakazuje: wstrzymywać się od pracy z zyskiem, doczesnych zatrudnień i zabaw, szczególnież, które Go nieuwielbiają i chwałą, ale obrażają.
- P. Co Pan Bóg przez trzecie przykazanie nakazuje?
- O. Pan Bóg przez trzecie przykazanie nakazuje: abyśmy przez cały dzień to tylko czynili, co odnosi się do chwały Boga, i uwielbienia Jego wszechmocności, dobroci i miłosierdzia.
- P. Co Pan Bóg przez czwarte przykazanie zakazuje?
- O. Przez czwarte przykazanie Bóg zakazuje: wszelkiego nieuszanowania i nieposłuszeństwa rodzicom;

wszelkiej pogardy w słowach, w spojrzeniu i w czynach. (*)

P. Co Pan Bóg przez to przykazanie nakazuje?

O. Pan Bóg przez to przykazanie nakazuje: abyśmy rodziców sercem kochali; ich rozkazy, które się nie sprzeciwiają przykazaniom Boskim, skoro i ochoczo wypełniali; zawsze szanowali i pomoc w chorobie i starości powinny udzielać.

P. Co Pan Bóg zakazuje przez *piąte* przykazanie?

O. Przez *piąte* przykazanie Pan Bóg zakazuje: zabójstwa ludzi i siebie samego, pojedynku, ranić śmiertelnie, bić z uszkodzeniem na zdrowiu; gniewu, nienawiści, myśli mściwych i złego się obchodzenia — *męczyć także zwierzęta jest grzech*. Powtórę: *tém* przykazaniem zakazuje zabijać na duszy, co się dzieje przez zgorznienie, gdy kto radzi albo nakazuje grzeszyć; np. kłamać, niedarować i t. p.; także: gdy kto mówi lub czyni w przytomności bliźniego, co Boga obraża.

P. Co Pan Bóg przez *szóste i dziewiąte* przykazanie nakazuje?

O. Przez te przykazania Pan Bóg nakazuje: skromność i wstydlivość w myślach, słowach i uczynkach; tę skromność i wstydlivość zachować powinniśmy nie tylko z drugimi, lecz równie gdy sami jesteśmy, bo Pan Bóg zawsze jest przytomny.

P. Co Pan Bóg przez *szóste i dziewiąte* przykazanie zakazuje?

O. Przez te przykazania Pan Bóg zakazuje: myśli, chęci i uczynków przeciwnych skromności i wstydlowości; nadto: tego wszystkiego, co posyca zmysłowość, jako to: pijaństwa, swawoli i t. d.

P. Co Pan Bóg zakazuje przez *siódme i dziesiąte* przykazanie?

(*) Przez imię ojca i matki, rozumieją się wszyscy przełożeni w kościele: Ojciec święty, Biskupi i Kapłani; w Królestwie: Monarcha, Urzędnicy, wreszcie nauczyciele.

O. Przez *siódme i dziesiąte* przykazanie Pan Bóg zakazuje: brać pokryjomo jakiegokolwiek rzeczy, robić jakiegokolwiek krzywdę, zatrzymywać rzecz należoną, brać drożej za robotę jak warto; dalej zabrania: oszukaństwa, niesprawiedliwości i pożądania niegodziwym sposobem rzeczy ludzi drugich.

P. Co Pan Bóg przez te przykazania nakazuje?

O. Pan Bóg przez te przykazania nakazuje: abyśmy drugich ludzi rzeczy i mienie szanowali, nikomu krzywdy i szkody nierobili, każdemu rzetelnie, co czyje jest, oddawali, jako też z powodzenia drugich się cieszyli.

P. Co Pan Bóg przez *ósmo* przykazanie zakazuje?

O. Pan Bóg przez *ósmo* przykazanie zakazuje: fałszywego świadectwa, obmowy, wielomówstwa, potwarzy, kłamstwa, szyderstwa, przycinków, wyjawiania i przypominania wad i występków, podchlebstw, posądzeń i tego wszystkiego, co narusza miłość bliźniego, albowy go mogło poniżyć, zawstydzić lub oślawić.

P. Co Pan Bóg przez to przykazanie nakazuje?

O. Pan Bóg przez to przykazanie nakazuje: abyśmy fałszywego świadectwa nigdy niedawali, o honor i sławę drugich dbali: o drugich tak mówili, jak radzilibyśmy, aby o nas mówiono, co wiemy w skrytości, komu nienależy, nieopowiadali.

UWAGA 1. Wykład o miłości Bożej, zdaje mi się zbyt czyny; kto kocha Pana Boga, ten gotów jest wszystko utracić, wszystko cierpieć, a jeżeli Boga utracić przez grzech; i dla tej to miłości Bożej, mamy tyle milionów męczenników, którzy z radością szli na ognie, tortury, miecze, krzyże, różgi, aby z Bogiem rozłączeni nie zostali.

UWAGA 2. Jak dla siebie pragniemy, tak powinniśmy pragnąć dla drugich jak chcemy, aby dla nas robiono, mówiono i myślano; tak robimy, mówimy i myślimy względem drugich, a wtenczas dopelnimy przykazania Bożego o miłości bliźniego.

Rozdział piąty.

O przykazaniach kościelnych.

- P. Czy kościół ma władzę stanowienia przykazań?
- O. Kościół ma władzę stanowienia przykazań, bo mu tę władzę dał Pan Jezus, temi słowy: „Idźcie, nauczajcie wszystkie narody... cokolwiek uczynicie na ziemi, wszystko potwierdzono będzie w niebie... kto nie słucha kościoła, niech ci będzie jako poganin i publikanin.”
- P. Do czego się rozciga ta władza kościelna?
- O. Władza kościelna rozciga się do tego wszystkiego, co się odnosi do rzeczy Bożych, czci Bożej i zbawienia dusz; jako też do religii i wiary. Temi rzeczami są: artykuły wiary, obchodzenie świąt, śluby, przysięgi, obrzędy religijne, sakramenta, kary kościelne, moralność, sprawiedliwość.
- P. Czy grzeszy kto niewypełnia ustaw kościoła?
- O. Grzeszy ciężko, bo nieposłuszeństwo kościołowi, jest nieposłuszeństwem Bogu, ponieważ On rozkazał słuchać kościoła.

Rozdział szósty.

O Sakramentach.

- P. Ile jest Sakramentów świętych?
- O. Siedm: chrzest, bierzmowanie i t. d.
- P. Czy może być ich więcej albo mniej?
- O. Nie może być ani więcej ani mniej, bo tylko siedm Pan Jezus ustanowił dla naszego poświęcenia.
- P. Co jest Sakrament?
- O. Jest to znak widzialny niewidzialnej łaski, której Bóg udziela, gdy te znaki przyjmujemy dla naszego poświęcenia.
- P. Co to są te znaki widzialne?
- O. Znaki te są: materyja, jak woda na chrzcie; przyłożenie tej materyi, jak polanie wodą, i wymówienie formy czyli słów ustanowionych od Jezusa Chrystusa.

- P. Dla czego Pan Jezus ustanowił te znaki?
- O. Bo inaczej nikiby pewnym nie był o przyjęciu Sakramentu, gdyby go zmysłowo nieprzyjmował.
- P. Czy wszystkie Sakramenta można kilka razy przyjmować?
- O. Nie: ponieważ Chrzest, Bierzmowanie i Kapłaństwo raz tylko można przyjąć, a nie więcej; inne zaś więcej razy można przyjmować.
- P. Co jest Chrzest?
- O. Chrzest: jest to Sakrament, który gładzi grzech pierworodny, a w dorosłych i uczynkowy, i czyni nas synami Boga i kościoła.
- P. Czy bez chrztu można być zbawionym?
- O. Bez chrztu nie można być zbawionym, bo tak Pan Jezus powiedział: ten tylko, „kto się ochrzci zbawion będzie.”
- P. Jlu sposobami można być ochrzczonym?
- O. Trzemi: polaniem wody, umrzeć śmiercią męczeńską za wiarę Chrystusa, i umierać z gorącym pragnieniem chrztu. *Dwa ostatnie nie są Sakramentami, lecz zastępują chrzest, gdy się kto ochrzcić nie może.*
- P. Jakie są obowiązki ochrzczonego człowieka?
- O. Obowiązki ochrzczonego są: być zawsze zjednoczonym z Panem Jezusem przez Wiarę, Nadzieję i Miłość; być w jedności z kościołem; wyrzec się wszystkiego, co się sprzeciwia życiu, jakie prowadzić mają dzieci Boskie.
- P. Co jest Bierzmowanie?
- O. Jest to Sakrament ustanowiony od Jezusa Chrystusa, który daje Ducha ś. ze wszystkimi darami tym, którzy już ochrzczeni.
- P. Jakie są skutki Bierzmowania?
- O. Bierzmowanie udziela nam Ducha ś. ze wszystkimi darami; pomnaża w nas łaskę chrztu i daje mężstwo do wyznania wiary w czasie prześladowania.
- P. Jak trzeba przygotować się do Bierzmowania?
- O. Z strony ciała: trzeba skromnie być ubranym, mieć twarz czystą, nadewszystko czoło, na którym Bi-

- skup czyni namaszczenie święte. Z strony duszy: być ochrzczonym, nie być w grzechu śmiertelnym i znać artykuły wiary.
- P. Co to jest *Najświętszy Sakrament*?
- O. Jest to prawdziwie, rzeczywiście i istotnie Pan Jezus z duszą i bóstwem i ciałem, osłonięty przymiotami chleba albo wina, przeistoczonego już przez słowa konsekracyi.
- P. Jak się trzeba przysposobić do komunii?
- O. Trzeba być na czczo od północy, być skromnie i czysto ubranym i mieć żywą wiarę i pragnienie złączyć się z Panem Jezusem.
- P. Jaki się grzech popełnia w grzechu komunikując?
- O. Popełnia się najokropniejszą świętokradztwa zbrodnię.
- P. Jak często trzeba komunikować?
- O. Tak często, jak kto może; albowiem Pan Jezus i kościół to nam radzą. Na Wielkanoc zaś, każdy wierny komunikować jest obowiązany pod grzechem ciężkim.
- P. Co to jest *Pokuta* sakramentalna?
- O. Jest to Sakrament ustanowiony przez Pana Jezusa na zgładzenie grzechów po chrzcie popełnionych.
- P. Jak się ta pokuta czyni?
- O. Ta pokuta czyni się w ten czas tylko, gdy dopełniamy dobrze pięć kondycyji.
- P. Co jest *Rachunek sumienia*?
- O. Jest to przypomnienie sobie i policzenie ileśmy razy Boga obrażali, ileśmy złe robili, mówili lub myśleli; czyli przypomnieć i policzyć wszystkie grzechy, po ostatniej spowiedzi dobrze odbytej, popełnione.
- P. Jakie są sposoby do dobrego czynienia rachunku sumienia?
- O. Gorąca modlitwa, żywa wiara, wystawić sobie, jak Bogu powinniśmy służyć i zwyczaj czynienia rachunku co wieczór z swoich czynności, mów i myśli dziennych.
- P. Co jest *Żal* za grzechy?

- O. Jest to smutek i boleść duszy, że się obraziło Boga, połączony z nienawiścią grzechów.
- P. Wieloraki jest żal?
- O. Dwojaki: doskonały i niedoskonały.
- P. Co jest żal doskonały?
- O. Jest to boleść, iż się obraziło Boga, jako dobro nieskończone, godne największej miłości i czci; dla tego: kto ma ten żal doskonały, nie tyle się obawia męki piekielnej ani utraty nieba, ale tem się smuci, że obraził Boga. *Taki żal niekoniecznie potrzebny jest do pokuty, lecz potrzebny jest, gdy ginemy nagłą śmiercią i spowiadać się już niemożemy, gdy taki żal z pragnieniem, przy pierwszej możności spowiadania się, gładzi wszystkie grzechy.*
- P. Co jest żal niedoskonały?
- O. Jest to boleść duszy, iż się utraciło Boga i Niebo przez grzech, a zażyło się na piekło. *Ten żal koniecznie potrzebny jest na spowiedzi i ma już w sobie początek miłości Boga, bez której żaden grzech odpuszczonym być nie może.*
- P. Jakie przymioty żal mieć powinien?
- O. Żal powinien być: 1. *Wewnętrzny*, to jest: że dusza powinna go czuć, a nie same usta wymawiać. 2. *Najwyższy*, to jest: że więcej boleść czuć powinniśmy z utraty Boga, aniżeli z utraty majątku, godności i t. d. Najwyższość ta, zależy na postanowieniu utracenia raczej wszystkiego, aniżeli Boga. 3. *Nadprzyrodzony*, to jest: wychodzić z pobudek wiary. 4. *Powszechny*, to jest: rozciągać się na wszystkie grzechy, gdyż każdy grzech jest nie cześcią Boga.
- P. Co jest *Mocne postanowienie*?
- O. Jest to stałe, rzeczywiste i skuteczne przedsięwzięcie nieobrażania już odtąd Boga. *Postanowienie powinno mieć też same przymioty co skrusza.*
- P. Co jest *Spowiedź*?
- O. Jest wyznanie grzechów przed kapłanem.
- P. Dla czego grzechy wyznajemy przed kapłanem?
- O. Aby nam były odpuszczone.

- P. Kto kazał grzechy wyznawać przed kapłanem?
- O. Pan Jezus.
- P. Czy może być grzech bez spowiedzi odpuszczony?
- O. Nie może, ponieważ Pan Jezus innego środka nie ustanowił, na zglądzenie grzechów po chrzcie popełnionych.
- P. Czy wszystkich grzechów trzeba się spowiadać?
- O. Koniecznie wszystkich, które tylko mogliśmy przypomnieć; ktoby zaś chociaż jeden zataił grzech, żaden mu nie jest odpuszczony; nadto: popełnia szkodny grzech świętokradztwa.
- P. Czy i tych grzechów, o których wątpimy, czy są grzechami albo nie są, trzeba się spowiadać?
- O. Trzeba się koniecznie spowiadać.
- P. Co trzeba czynić, gdy kto grzech taił, albo wątpliwego nie wyznał?
- O. Te na spowiedzi koniecznie trzeba powtórzyć.
- P. Co jest *Zadośćuczynienie*?
- O. Jest to dobrowolne znoszenie kary, dla wynagrodzenia Bogu za wyrządzoną obrazę.
- P. Wielorakie jest zadośćuczynienie?
- O. Dwojakie: sakramentalne i niesakramentalne.
- P. Co jest zadośćuczynienie sakramentalne?
- O. Jest to pokuta naznaczona na spowiedzi, którą pod grzechem trzeba wypełnić, gdy możemy.
- P. Co jest zadośćuczynienie niesakramentalne?
- O. Jest pokuta, którą sami sobie wymierzamy, wpływająca z boleści duszy, że Bóg jest obrażony przez nas lub drugich ludzi.— Taką pokutą być może: post, modlitwa, wstrzemięźliwość, cierpliwe znoszenie krzywd, łagodność, niebywanie na tańcach, teatrach i t. d.
- P. Czy koniecznie te pięć kondycyj potrzebne są do odpuszczenia grzechów?
- O. Koniecznie wszystkie tak są potrzebne, iż gdyby się kto tylko wypowiedział szczerze, a nie miał albo żalu, albo mocnego postanowienia więcej nie grzeszyć, albo nie zrobił dobrze rachunku sumienia, grzechy mu nie są odpuszczone.

- P. Co jest *Odpust*?
- O. Odpust: jestto zglądzenie kary, jaką niegdys kościół przepisał za każdy grzech, albo kary czyszcowej.
- P. Czego potrzeba do dostąpienia odpustu?
- O. 1. Trzeba być bez grzechu śmiertelnego; jeżeli kto czuje grzech na sumieniu, trzeba się wypowiadać; 2. trzeba mieć nienawiść wszystkich grzechów; 3. trzeba być w czasie i miejscu, gdzie odpustu można dostąpić, albo odmawiać te modlitwy, do których odpust jest przywiązany; 4. trzeba wypełnić i inne warunki, jeżeli jakie są.
- P. Co jest *Kapłaństwo*?
- O. Jest to Sakrament ustanowiony od Pana Jezusa, nadający władzę tym, którzy go przyjmują, spełniania czynności duchownych i łaskę wykonywania ich świętobliwie.
- P. Jaką szczególniej ten Sakrament kapłanom nadaje władzę?
- O. Ten Sakrament kapłanom nadaje władzę: poświęcania ciała Pana Jezusa, rozdawania go wiernym, chrzczenia, opowiadania słowa Bożego, odpuszczania grzechów i błogosławienia.
- P. Czy jesteśmy obowiązani szanować kapłanów?
- O. Jesteśmy obowiązani szanować kapłanów, ponieważ ich godność przewyższa wszystkie godności, nie tylko ludzi, ale samych Aniołów, i Pan Jezus powiedział do kapłanów: „*Kto wami gardzi, mną gardzi, kto się was dotknie, dotyka się zrenicy oka mojego.*”
- P. Co jest *Małżeństwo*?
- O. Jest to Sakrament ustanowiony od Pana Jezusa, który udziela przyjmującym go łaskę uświętobliwienia w ich stanie, wychowania po chrześcijańsku swoich dzieci.
- P. Jakich trzeba usposobień, aby godnie przyjąć Sakrament małżeństwa?
- O. Trzeba być w stanie łaski, mieć czystą intencję, to jest: aby przez to więcej podobać się Bogu i żyć pobożnie prawdziwie po chrześcijańsku a nie występnie.

- P. Czego potrzeba, aby Sakrament małżeństwa był ważnym?
- O. Pomiedzy innymi warunkami jest i ten, aby było pod nieważnością zawarte w obecności proboszcza własnego albo kapłana, którego on w miejsce swoje upoważni.
- P. Co jest *Ostatnie namaszczenie*?
- O. Jest to Sakrament od Pana Jezusa ustanowiony, dla niebezpiecznie chorych, dla pomocy duszy i ciała.
- P. Jak trzeba być usposobionym, aby godnie przyjąć ten Sakrament?
- O. Trzeba być w stanie łaski i wzbudzić w sobie wiarę, nadzieję, miłość Boga i żal za grzechy.
- P. Jakie skutki sprawia ten Sakrament?
- O. Udziela łaskę poświęcającą, gładzi grzechy niewiadome, usuwa skutki grzechowe, przeszkadzające wznieść się duszy do Boga i wzmacnia do znoszenia cierpliwie choroby.

Rozdział siódmy.

O czterech Prawdach.

- P. Zkąd wiesz, że jest Pan Bóg?
- O. Ztąd wiem, że jest Pan Bóg, bo Pan Bóg to sam objawił, nadto widzę niebo, ziemię, gwiazdy, wodę, ludzi, zwierzęta i t. d., wszystko to samo siebie stworzyć w początku niemogło; Istotę więc tę, co z niczego to wszystko stworzyła, nazywam Bogiem.
- P. Czy są ludzie, którzy nie wierzą, że jest Pan Bóg?
- O. Nie wiem czy są tacy ludzie, czy nie, ale gdyby byli, byłiby to prawdziwie tak niedorzeczni, jak ci, którzyby ośmielili się utrzymywać, że pałac albo kościół, sam siebie wybudować może.
- P. Co jest Pan Bóg?
- O. Bóg jest to Istota nieskończona, konieczna, wszechmocna, która wszystko widzi, wszystko słyszy, jest wszędzie.
- P. Co rozumiesz przez to, że Bóg jest nieskończony?

- O. Przez to, że Bóg jest nieskończony, rozumiem: iż Boga nic nicobejmuje, ani niebo, ani żadna przestrzeń, ani czas, ale był zawsze bez początku i będzie bez końca.
- P. Co rozumiesz przez to, że Bóg jest wszechmocny.
- O. Przez to, że Bóg jest wszechmocny, rozumiem, że Bóg wszystko, co chce, może, i czego ani ludzie, ani Aniołowie pojąć nie mogą, to On może.
- P. Co rozumiesz przez to, że Bóg wszystko widzi, wszystko słyszy i że jest wszędzie?
- O. Przez to, że Bóg wszystko widzi, wszystko słyszy i że jest wszędzie, rozumiem: że na żadnym miejscu, ani w żadnym czasie, ani w nocy, ani pokryjomu nie można nic takiego czynić, mówić albo myśleć, coby się Bogu niepodobało.
- P. Co rozumiesz przez to, że Bóg wszystkiem rządzi?
- O. Przez to, że Bóg wszystkiem rządzi, rozumiem: iż się nie trafem, ani przypadkiem nie dzieje na świecie, ale jak Bóg wszystko z niczego stworzył wszechmocnością i mądrością swoją, tak też tą samą mądrością i wszechmocnością wszystko opatruje, utrzymuje i kieruje.
- P. Co rozumiesz przez to, że Bóg jest sprawiedliwy?
- O. Przez to, iż Bóg jest sprawiedliwy, rozumiem: że Bóg będąc obecnym wszystkim czynom ludzkim, za dobre uczynki, to jest za te, które mu się podobają wynagradza; za złe zaś, to jest za te, które mu się niepodobają, karze, albo na tym świecie, albo po śmierci.
- P. Co ztąd za naukę brać mamy, że się jedne czynności Bogu podobają, a drugie niepodobają?
- O. Ztąd mamy brać tę naukę: abyśmy nic bez zastanowienia ani czynili, ani mówili, ale po zastanowieniu to tylko robili i mówili, co się Bogu podoba.
- P. Wiele jest osób w Bogu?
- O. Trzy osoby: Bóg Ojciec, Syn Boży i Duch Święty.
- P. To jest trzech Bogów różnych od siebie?
- O. Nie, ponieważ te trzy Osoby mają jedną naturę, jedno bóstwo, to jest: tę samą nieskończoność, wie-

czność, wszechmocność i mądrość, a zatem są jednym Bogiem.

- P. W czym się więc te trzy Osoby różnią od siebie?
 O. W tem: że Syn Boży jest rodzony od Ojca bez początku, a Duch Święty pochodzi od Ojca i Syna także bez początku.
 P. Która osoba stała się człowiekiem?
 O. Syn Boży.
 P. Dla czego Syn Boży stał się człowiekiem?
 O. Dla tego, aby nas wybawił z niewoli piekła.
 P. Czem cię Syn Boży wybawił z piekła?
 O. Męką i śmiercią, którą za mnie poniósł.
 P. Jakim sposobem to uczynił?
 O. Takim sposobem: że Syn Boży dobrowolnie w czasie od Boga przeznaczonym stał się człowiekiem, narodził się, cierpiał, przelał krew i umarł za nas.
 P. Czy Syn Boży przestał być Bogiem, gdy się stał człowiekiem?
 O. Syn Boży nie przestał być Bogiem, gdy się stał człowiekiem, ale był razem i Bogiem i człowiekiem.

Rozdział osmy.

O grzechach.

- P. Co jest grzech?
 O. Jest dobrowolnym przestąpieniem przykazania Boskiego albo kościelnego.
 P. Jakie skutki sprowadza grzech?
 O. Pozbawia nas łaski Bożej, zbawienia i czyni nas winnymi kary wiecznej albo doczesnej.
 P. Wieloraki jest grzech?
 O. Dwojaki: pierworodny i uczynkowy.
 P. Co jest grzech *pierworodny*?
 O. Grzech pierworodny jest ten, który pierwszy człowiek Adam popełnił w Raju, a przez pochodzenie wszystkich ludzi od niego, na wszystkich przechodzi.
 P. To więc wszyscy ludzie jako potomstwo Adama w grzechu się rodzą?
 O. Tak, wszyscy ludzie jako potomstwo pierwszego

człowieka rodzą się w grzechu, mając na sobie wyrok odrzucenia Bożego od łaski.

- P. Jakim sposobem ten grzech się gładzi?
 O. Ten grzech gładzi się tylko przez chrzest.
 P. Co jest grzech *uczynkowy*?
 O. Grzech uczynkowy jest ten, który się popełnia z własnej woli przez człowieka, myślą, mową, uczynkiem albo opuszczeniem powinności.
 P. To i myślą grzech popełniamy?
 O. Tak, myślą grzech popełniamy wtenczas, gdy z upodobaniem albo zastanowieniem, wyobrażamy sobie lub myślimy o rzeczy lub czynności, która się Bogu niepodoba.
 P. Jakim sposobem grzech popełniamy opuszczeniem?
 O. Opuszczeniem wtenczas grzech popełniamy, gdy opuszczamy, co nam przykazania nakazują, gdy nie dopełniamy dobrze obowiązków naszego stanu i zawodu, np. gdy uczeń niepilnie się uczy, albo sługa niedbale robi — wreszcie: przez próżnowanie.
 P. Jakim sposobem można próżnować?
 O. Trojakim: 1. gdy co robimy chociaż dobrego, ale nie w swoim czasie, np. gdy uczeń ucząc drugiego, sam się nieprzygotowuje dobrze na lekcję — 2. gdy robimy co bez potrzeby, np. gdy używamy przechadzek, zabaw i widowisk bez żadnej potrzeby — 3. gdy jesteśmy bezczynni albo rozmawiamy lub myślimy o rzeczach próżnych.
 P. Wieloraki jest grzech uczynkowy?
 O. Dwojaki: śmiertelny albo powszedni.
 P. Co jest grzech *śmiertelny*?
 O. Grzech śmiertelny jest ten, który rozłącza z Bogiem, zadaje śmierć duszy i zasługuje na wieczne potępienie.
 P. Co jest grzech *powszedni*?
 O. Grzech powszedni jest: który nierozłącza zupełnie z Bogiem, ale zmniejsza Jego łaskę, przysposabia do grzechu śmiertelnego i zasługuje na karę w tém życiu, albo po śmierci w czyscu.

- P. Dla czego niektóre grzechy zowią się *przeciw Duchowi świętemu*?
- O. Dla tego: iż przez swoją złość walczą wprost przeciw oświeceniu Ducha świętego.
- P. Co szczególniejszego mają w sobie grzechy przeciw Duchowi świętemu?
- O. To, że Pan Jezus o nich powiedział: „iż nie będą odpuszczone, ani na tym, ani na drugim świecie.”
- P. Co się rozumie przez te słowa Pana Jezusa?
- O. Rozumie się to: że ci, którzy się tych grzechów dopuszczają, rzadko się nawracają i powszechnie w tych grzechach umierają.
- P. Dla czego drugie grzechy zowią się *wołające o pomstę*, kiedy każdy grzech woła o pomstę czyli karę?
- O. Dla tego: że Bóg niejako przyspiesza sprawiedliwość swoją i prędko je karze po ich popełnieniu.
- P. Dla czego inne grzechy zowią się *Głównemi*?
- O. Dla tego: iż każdy z tych grzechów jest jakoby źródłem i potęgą wielu innych, i tak: z Pychy pochodzą: zarozumiałość, żądza wyniesienia się, nieposłuszeństwo, obluda, niedowiarstwo, upór, chępliwość, wyniosłość, próżność — z Łakomstwa: zdrady, podstępny, processa, krzywoprzysięstwa, niespokojności, pokrzywdzenia, nieczułość na nędzę drugich — z Nieczystości: zaślepienie rozumu, zatwardzenie serca, świętokradztwa, zniszczenie zdrowia, niespokój domowy, samobójstwa, niepokuta — z Obżarstwa: znikczemnienie umysłu, ociężałość, niepowściągliwość, opuszczanie obowiązków, nieskromność, wielomówstwo, nieczystość — z Zażdrości: obmowa, potwarz, doniesienia, wyjawiania cudzych grzechów, złośliwe tłumaczenia — z Gniewu: nienawiści, obelgi, przekleństwa, morderstwa, zemsty, zakłócenie rodzin — z Lenistwa: lekceważenie przykazań, oddawanie się występkom, rozpacz, gnuśność, nienawiść ku napominającym.

Rozdział dziewiąty.

O cnotach teologicznych.

- P. Dla czego Wiara, Nadzieja i Miłość zowią się cnotami teologicznymi?
- O. Dla tego zowią się cnotami teologicznymi, że samego Boga mają za cel i wprost nas do Niego prowadzą.
- P. Co jest *Wiara*?
- O. Wiara jest to dar Boży, cnota nadprzyrodzona, przez którą wierzymy mocno w to wszystko, co Bóg, który jest samą prawdą, objawił, i czego nas kościół naucza.
- P. Jakby kto niewierzył jednego tylko artykułu, który do wierzenia kościół podaje, czy może być zbawionym?
- O. Nie może, bo Pan Jezus powiedział: „*Kto nie wierzy, już jest potępion.*”
- P. Co jest *Nadzieja*?
- O. Nadzieja jest to cnota nadprzyrodzona, mocą której z ufnością oczekujemy tego wszystkiego, co nam Bóg obiecał.
- P. Co jest podstawą naszej nadziei?
- O. Całą podstawą naszej nadziei są: wierność Boga w dotrzymaniu obietnic swoich i zasługi Pana Jezusa; dla tego też, każdą modlitwę kończymy: „*przez Pana naszego Jezusa Chrystusa.*”
- P. Co jest *Miłość*?
- O. Miłość jest to cnota nadprzyrodzona, przez którą kochamy Boga nadewszystko, jako nieskończenie dobrego i nieskończenie godnego kochania, a bliźniego naszego jak siebie samych, dla miłości Boga.
- P. Kiedy powinniśmy Wiarę, Nadzieję i Miłość w sobie wzbudzać?
- O. Wiarę, Nadzieję i Miłość powinniśmy w sobie wzbudzać jak najczęściej, gdyż one nas wprost do Boga prowadzą, a szczególnie w święto i gdy przyśpujemy do jakiego Sakramentu.

Rozdział dziesiąty.

O rzeczach ostatecznych.

- P. Co jest *Śmierć*?
- O. Śmierć jest to rozłączenie się duszy z ciałem.
- P. Czy dusza po rozłączeniu się z ciałem żyć przestaje?
- O. Nie, ponieważ jest nieśmiertelną.
- P. Co się z duszą dzieje, gdy się z ciałem rozłączy?
- O. Staje na sąd Boski.
- P. Gdzie się ten sąd duszy odbywa?
- O. W tém miejscu gdzie się dusza rozłącza z ciałem, ponieważ Sędzia Bóg jest wszędzie przytomny.
- P. Gdzie po tém osądzeniu dusza idzie?
- O. Idzie, albo do nieba, albo do czysca, albo do piekła.
- P. A z ciałem co się dzieje po rozłączeniu się duszy?
- O. Ciało w proch się rozsypuje.
- P. Czy na zawsze tak w prochu zostanie?
- O. Nie, ponieważ na dzień powszechnego sądu, kiedy Bóg wszystkich ludzi, którzy żyli na ziemi i żyć jeszcze będą, zgromadzi, i każdego wyjawi uczynki i myśli Aniołom i ludziom; wtenczas wszechmonością swoją znów każde ciało skupi, powróci mu kształt, połączy z duszą, która mu przywróci życie i czucie, aby razem z nią nagrodę lub karę odbierało przez całą wieczność.
- P. Co jest *Niebo*?
- O. Niebo, jest to wieczność błogosławiona, w której Bóg widzieć się daje i udziela wszystkim nieskończonej i pełnej szczęśliwości.
- P. Które dusze idą do nieba?
- O. Te dusze idą do nieba zaraz po śmierci, które schodzą z tego świata w zupełnej łasce Bożej, z wielką wiarą, nadzieją i miłością Pana Boga, i które nie mają nic do wyplacenia się za swoje grzechy.
- P. Co jest *Czyszciec*?
- O. Czyszciec, jest to miejsce, w którym dusze dokonują swego oczyszczenia pierwój, nim do nieba zostaną przypuszczone.

- P. Które dusze idą do czysca?
- O. Te dusze idą do czysca; które zszedłszy z tego świata bez grzechu śmiertelnego w łasce Boskiej, zadość nieuczyniły sprawiedliwości Bożej za swoje grzechy tu za życia.
- P. Co jest *Piekło*?
- O. Piekło, jest to miejsce, w którym sprawiedliwość Boska karze i karać będzie przez nieskończoną wieczność tam potępionych.
- P. Które dusze idą do piekła?
- O. Te dusze idą do piekła, które schodzą z tego świata w grzechu śmiertelnym bez łaski Pana Boga.

